

CURA SUI: DE L'INDIVIDU A LA COMUNITAT

Rubén Rubio Barrera

Professor associat a la UAB i ponent a La Salle-URL

L'ètica és la disciplina més pràctica de la filosofia, però no per això les seves preguntes són les més senzilles. És més aviat al contrari: ningú no pot defugir de l'ètica, en tant que sempre estem escollint, ja sigui de la quotidianitat més bàsica a les idees morals més profundes: escollim què volem dinar o sopar, què volem llegir o estudiar, i també escollim com actuem en les relacions amb altri, com eduquem els nostres fills¹. Com ja explicava Jean-Paul Sartre a la seva conferència *L'existencialisme és un humanisme*, "L'elecció és possible en cert sentit, però el que no és possible és no escollir. Jo puc escollir, però haig de saber que, si no escullo, també estic escollint" (Sartre, 1996 pàg. 63)².

Així doncs, «què he de fer?» és segurament una de les qüestions més complicades de respondre. Per intentar aportar una mica de llum, en aquest text ens basarem en l'hermenèutica de la cura de si mateix que hom pot trobar a *Ésser i temps* de Martin Heidegger.³

Heidegger explica que ens trobem a un món compartit amb altres éssers que tenen la mateixa forma de ser que nosaltres. El mode d'existència en aquest món és impropï, en accions de terme mitjà, sota la dictadura del que anomena l'u anònim. Per exemple, quan hom entra a treballar a una nova feina, al principi està perdut, no sap ben bé com actuar, a qui demanar dubtes, quan fer descansos... Però es fixa en què fan els altres i, a poc a poc, va fent més o menys el mateix, fins que acaba completament integrat, en la normalitat. (Heidegger, 2003 pàgs. 85-149) Aquestes accions són impropïes, però aquesta impropietat no s'ha d'entendre en sentit ètic, sinó existencial: són impropïes perquè no són escollides, ens vénen imposades i les hem adoptat.

1 Per una explicació de l'origen del concepte «ètica» i una breu descripció històrica, vegeu (Ferrater Mora, 2009 pàgs. 1140-1149).

2 La traducció és meua.

3 Aquesta lectura del text de Heidegger en clau de *cura sui* la podem trobar a (Adrián Escudero, 2017) i (Adrián Escudero, 2016 pàgs 15-32). Per una breu introducció al concepte, vegeu (Ferrater Mora, 2009 pàg 762).

Heidegger explica que la xerrameca⁴, la curiositat i l'ambigüïtat de l'existència quotidiana provoquen un moviment de caiguda en l'u anònim que fa que ens perdem en aquesta normalitat i no ens diferenciem dels altres: hom ja no sap si les accions que fa i les paraules que pronuncia són seves o no. Cal aclarir que aquesta caiguda no és des d'un estat originari més pur de l'ésser humà, sinó que és constitutiva de la mateixa existència, és a dir, tothom hi és subjecte (Heidegger, 2003 pàgs. 185-198).

El que ens pot fer sortir d'aquesta caiguda, segons explica Heidegger, és l'angoixa, que és un estat afectiu que no es pot provocar, sinó que esdevé. És en l'angoixa que ens distingim de la resta, que ens veiem diferents i que som capaços de veure els elements que ja no funcionen a la nostra existència. Aquest pas per l'angoixa ens permet emmirallar-nos, prendre consciència i resolució, és a dir, ens permet adonar-nos que no som éssers que hàgim d'estar subjectes a la tirania de l'u anònim, sinó que podem escollir quina forma de vida tenir, podem anar més enllà, podem transcendir-nos i escollir una existència pròpia. Però cadascú ha de triar en cadascuna de les seves accions si vol dur una existència pròpia o impròpia, en cada cas ens va en joc el nostre ésser (Heidegger, 2003 pàgs. 199-229).

Per exemple, suposem un professor d'universitat que comença a impartir una assignatura i hereta els continguts del professor anterior, i decideix emprar-los en el seu primer curs. Aquests continguts seran impropïes, perquè no els ha escollit ell mateix. Imaginem ara que durant el curs hi ha coses del temari heretat que se li escapen, dubtes als quals no acaba de saber donar resposta, elements que no encaixen i, en conseqüència, li esdevé l'angoixa. En aquest moment el professor decideix que, al curs següent, desenvoluparà ell mateix els continguts, i això és el que fa. La quotidianitat és la mateixa, el context també, però la mirada que aplica el professor no ho és, ha passat a ser pròpia, malgrat que, des del punt de

4 Tradueixo el mot alemany *Gerede*, que Jorge Eduardo Rivera tradueix en castellà per *habladuría*, com a *xerrameca*.

vista dels alumnes, els continguts podrien arribar a semblar fins i tot iguals.

Una existència pròpia, per tant, no és una existència aïllada, separada del món, heroica, sinó una existència a la mateixa quotidianitat, però amb les decisions preses amb consciència i resolució. No es tracta d'un estil de vida concret, sinó de com hom decideix viure el que té i el que és: no som l'alçada o l'edat que tenim, sinó com vivim la nostra alçada i la nostra edat.

Aquesta forma pròpia de viure es pot emmarcar en la tradició de la *cura sui* de les escoles hel·lenístiques: l'epicureisme, l'estoïcisme i, fins i tot, el cinisme⁵. Ara bé, aquesta cura de si mateix, no ens posa en risc d'aïllar-nos en nosaltres mateixos? No correm el perill d'ignorar el que ens envolta, i de caure en un egoisme absolut, sobretot en contextos polítics convulsos, com els actuals? No correm el risc, al cap i a la fi, d'esdevenir «l'últim home» del qual parlava Nietzsche (Nietzsche, 2010 pàgs. 25-27)?

Heidegger ja ens fa veure que això no és així:

Así la angustia aísla y abre al *Dasein* como un *solus ipse*. Pero este «solipsismo» existencial, lejos de instalar a una cosa-sujeto aislada en el inocuo vacío de un estar-ahí carente de mundo, lleva precisamente al *Dasein*, en un sentido extremo, ante su mundo como mundo, y, consiguientemente, ante sí mismo como estar-en-el-mundo (Heidegger, 2003 pàg. 206). És a dir, l'angoixa precisament ens situa davant del món i permet veure com ens hi relacionem, i és la nostra posició envers aquest món la que ens hi compromet. No podem estar mai aïllats del món, mai no ens podem pensar sense una existència al món.

També la filòsofa Marina Garcés explica una cosa relacionada en algunes entrevistes: per exemple, la cura de si mateix en la forma de parlar i escriure és un exercici de cura envers altri: Si la politització de la vida té a veure amb fer-nos càrrec de les condicions d'una vida digna per a tothom, la política ha de ser necessàriament curosa. Dic això perquè sovint s'entén per cures només allò que fem a la rereguarda, a l'espai domèstic o dient-nos quatre paraules amables en els espais col·lectius. Escriure o parlar bé, per exemple, és un exercici de cura cap a l'altre. Tenir bones organitzacions polítiques també. La cura és, doncs, un compromís ètic amb conseqüències inseparablement polítiques (Domènech, i altres, 2018).

Garcés explica que ja sempre existim en un món compartit amb els altres, de manera que cap de les nostres accions pot ser aïllada, sinó que tot el que fem té relació i impacte en els

altres. Així doncs, quan un té cura de si mateix, alhora té una influència sobre aquells que l'envolten.

Podria pensar-se, emperò, que la *cura sui* només se centra en les accions d'un mateix, i que no permet fer canvis a gran escala a la societat, com segurament serien necessaris en l'actualitat, amb tots els problemes ambientals que hi ha, per exemple. Però és que potser només tenim la capacitat de canviar el que tenim a l'abast de la mà i donar exemple amb la nostra vida, potser no ens és possible anar més enllà. Seguint l'exemple que posa la Marina Garcés, podem imaginar algú que parla i escriu bé, i podem imaginar com tots els que s'hi relacionen milloren la seva expressió per equiparar-s'hi. O podem pensar en algú que decideix fer-se vegà i, arran del seu exemple, la gent del seu entorn deixa de menjar tanta carn i posa en dubte els seus hàbits alimentaris.

Finalment, hom podria pensar en la novena simfonia de Beethoven com una metàfora de la nostra vida: comencem del no-res, formant-nos a nosaltres mateixos, passant per diferents estats d'ànim, de la pena a la joia, fins a arribar a transcendir-nos i sublimar-nos en comunitat⁶. Però, perquè la simfonia soni bé, cal que la interpretació sigui bona, cal que cadascú tingui cura de la partitura on escriu les notes de la seva vida.

Bibliografia

- ADRIÁN ESCUDERO, J. (2016). *Guía de Lectura de Ser y Tiempo de Martin Heidegger*. Barcelona: Herder. Vol. 1.
- ADRIÁN ESCUDERO, J. (2017). *Estilo de vida y propiedad*. Aoristo. Vol. 1, núm 1, pàg. 6-29.
- DOMÈNECH, J., GARDE, C. I BARBERÀ, M. (2018) *Ser críticos amb el poder demana una combinació d'insubmissió i confiança*. social.cat. [En línia] 12/03/2018. [Consultat el: 12/05/2018.] <https://www.social.cat/entrevista/7886/ser-critics-amb-el-poder-demana-una-combinacio-dinsubmissio-i-confianza>.
- FERRATER MORA, J. (2009). *Diccionario de filosofía*. Barcelona : Ariel.
- FOUCAULT, M. (2012). *Historia de la sexualidad 3: la inquietud de sí*. Madrid: Biblioteca Nueva.
- HEIDEGGER, M. (2003). *Ser y tiempo*. Madrid : Trotta.
- LOCKWOOD, L. (2017). *Beethoven's symphonies. An artistic vision*. New York : Norton.
- NIETZSCHE, F. (2010). *Así habló Zaratustra*. Madrid : Gredos.
- NUSSBAUM, M. (2003). *La terapia del deseo. Teoría y práctica en la ética helenística*. Barcelona: Paidós.
- SARTRE, J-P. (1996). *L'existencialisme est un humanisme*. Paris : Gallimard.
- SWAFFORD, J. (2017). *Beethoven. Tormento y triunfo*. Barcelona: Acantilado.

5 Per una explicació més extensa de la *cura sui* a les escoles hel·lenístiques, vegeu "Nussbaum, (2003) i Foucault, (2012).

6 Per una interpretació més completa i extensa de la novena simfonia de Beethoven, vegeu (Lockwood, 2017 pàgs 204-220) i, especialment, (Swafford, 2017, pàgs 1231-1275).